

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ

УСЛУГЕ И УСЛУЖНА ПРАВИЛА

**Уредник
МИОДРАГ МИЋОВИЋ**

**Крагујевац
2016.**

УСЛУГЕ И УСЛУЖНА ПРАВИЛА

Зборник реферата са Међународног научног скупа одржаног 13. маја 2016. године, на Правном факултету у Крагујевцу.

Међународни научни одбор Мајског саветовања:

Проф. др Мирослав Миловић, Филозофски факултет Универзитета у Бразилији; Проф. др Маркус Фаро де Кастро, Правни факултет Универзитета у Бразилији; Проф. др Данче Манолева-Митровска, Правни факултет "Јустинијан I", Универзитета "Кирил и Методије" Скопље; Проф. др Миха Јухарт, Правни факултет Универзитета у Љубљани; Проф. др Хрвоје Качер, Правни факултет Свеучилишта у Сплиту; Проф. др Един Ризвановић, Правни факултет Универзитета "Џемал Биједић" у Мостару; Проф. др Снежана Миладиновић, Правни факултет Универзитета Црне Горе; Проф. др Миодраг Мићовић, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

ИЗДАВАЧ: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу
Институт за правне и друштвене науке
Јована Цвијића 1, 34000 Крагујевац
телефон: (034) 306 513, 306 504
телефакс: (034) 306 540
е-пошта: faculty@jura.kg.ac.rs
веб: <http://jura.kg.ac.rs>

РЕЦЕНЗЕНТИ Проф. др Хрвоје Качер
Проф. др Снежана Миладиновић
Проф. др Миодраг Мићовић

ЗА ИЗДАВАЧА: Проф. др Радован Вукадиновић

УРЕДНИК: Проф. др Миодраг Мићовић

ШТАМПА: Графопромет д.о.о.

ТИРАЖ: 100

ISBN 978-86-7623-065-5

Штампање Зборника подржало Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

*Др Владимир Козар, ванредни професор
Ирена Радумило, асистент
Правног факултета за привреду и правосуђе
Универзитета Привредна академија у Новом Саду*

УДК: 336.71(497.11)

ПРАВНИ АСПЕКТИ КАСТОДИ УСЛУГА У БАНКАРСКОМ СИСТЕМУ СРБИЈЕ

Резиме

*Кастоди услуге или услуге кастоди банке подразумевају старање финансијске организације о хартијама од вредности својих клијената. У праву Републике Србије посао чувања и администраирања хартија од вредности традиционално је регулисан Законом о облигационим односима¹, као уговор о депоновању хартија од вредности. Међутим, након привредне реформе и поновног успостављања тржишта капитала на домаћим просторима деведесетих година прошлог века, коју је пратила и нова законска регулатива, Законом о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената² из 2002. године, дотадашњи термин „депозит“ замењен је новим термином „кастоди послови“, у вези са којима депозитар са клијентом закључује уговор о отварању и вођењу рачуна хартија од вредности. Са употребом новог термина наставило се и доношењем наредног Закона о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената³ из 2006. године, док је важећи Закон о тржишту капитала⁴, донесен 2011. године, поново успоставио термине депозит и администраирање хартија од вредности, с тим што у вези са обављањем послова кастоди банке упућује на Закон о инвестиционим фондовима⁵, као *lex specialis*, донесен исте године.*

Циљ рада је анализа значења и садржине кастоди послова у домаћем правном и банкарском систему, почевши од значења и адекватности термина, природе оваквих послова, детаљне обраде својстава учесника овог уговорног односа и обавеза уговорних страна, као и значаја и учешћа наведених послова у систему банкарских услуга код нас. У циљу бољег разумевања теме, као и самог

¹ "Службени лист СФРЈ", бр. 29/78, 39/85, 57/89 и "Службени лист СРЈ", бр. 31/93 (у даљем тексту: ЗОО).

² "Службени лист СРЈ", бр. 65/2002 и "Службени лист РС", бр. 57/2003, 55/2004 и 45/2005.

³ "Службени гласник РС", бр. 47/2006 (у даљем тексту: ЗТХОВ).

⁴ "Службени гласник РС", бр. 31/2011 и 112/2015 (у даљем тексту: ЗТК).

⁵ "Службени гласник РС", бр. 46/2006, 51/2009 и 31/2011 (у даљем тексту: ЗИФ).

термина „кастоди услуга“, недовољно познатог и јасног домаћем клијенту или читаоцу, представљен је и развој правног посла депоновања хартија од вредности, од његовог настанка до данас, као и специфични аспекти овог питања које је донела дематеријализација хартија од вредности на домаћем финансијском тржишту.

Кључне речи: *кастоди, депозит, администрирање, хартије од вредности.*

1. Уводне напомене

Враћање тржишне привреде и поновно успостављање тржишта капитала на домаћим просторима, услед промене опште климе у друштву и привредних реформи деведесетих година прошлог века, пратило је доношење законске и подзаконске регулативе из поменуте области. На југословенском тржишту оживела је трговина хартијама од вредности, а 2002. године дошло је до регулаторног заокрета⁶ ка потпуној дематеријализацији хартија од вредности. Хартије од вредности више не постоје у облику папирне исправе, већ само као електронски записи о правима њихових законитих ималаца према издаваоцима. Услед овакве промене, права из хартија од вредности могу се евидентирати и преносити искључиво електронским путем, посредством професионалних учесника тржишта капитала.

Дематеријализацију хартија од вредности пратило је оснивање Централног регистра хартија од вредности (пун назив је Централни регистар, депо и клиринг хартија од вредности), чија је сврха централизована евиденција издатих хартија од вредности на домаћем тржишту, као и посредовање у вршењу права на тим хартијама од стране њихових ималаца. Регистар је основан као привредно (акционарско) друштво, са већинским учешћем Републике Србије у основном капиталу, те као носилац *јавних овлашћења* има монопол на пренос хартија од вредности са рачуна преносиоца на рачун стицаоца. Дакле, регистар има законски монопол на „техничко“ испуњавање обавеза из свих закључених послова о преносу хартија од вредности.⁷ Пун назив Регистра упућује да поред функције вођења регистра, друштво обавља и услуге депозита хартија од вредности, с обзиром на то да Регистар формирањем базе електронских записа (како их дефинише важећи Закон о тржишту капитала) управо чува ове хартије од вредности, јер оне без одговарајуће електронске форме не би ни постојале.⁸

⁶ Радовић, М., *Чување и администрирање (депозит) хартија од вредности*, Београд, 2014, стр. 23.

⁷ Јовановић, Н., *Берзанско право*, Београд, 2009, стр. 179.

⁸ Радовић, М., *нав. дело*, стр.164.

Чланови Регистра могу бити само професионални учесници⁹ тржишта хартија од вредности, док сва остала физичка и правна лица својим хартијама од вредности послују преко својих рачуна који се воде код чланова Регистра, као њихови клијенти. На овај начин, поједини професионални ученици тржишта имају статус депозитара хартија од вредности својих клијената.

2. Депоновање хартија од вредности

Традиционално решење Закона о облигационим односима у вези са послом депоновања хартија од вредности одређује да се овим уговором банка обавезује да ће, уз накнаду, преузети хартије од вредности ради чувања и вршења права и обавеза које се у вези са тим захтевају.¹⁰ Ово је дефиниција која је одговарала времену доношења закона и материјализованих хартија од вредности, где депозит односно чување хартија од вредности подразумева физичко држање телесне ствари од стране депозитара. Након периода дематеријализације хартија од вредности, на први поглед се стиче утисак да је овај процес довео до напуштања правног посла депозита, који поткрепљују ставови теорије да се хартије од вредности сада сматрају бестелесном ствари¹¹, те да се због такве њихове природе више не може говорити о правом депозиту, односно о појму депозита уопште.¹² Међутим, традиционални депозит заменили су нови *кастоди послови*, које је пређашњи ЗТХОВ одредио као посао „отварања и вођења рачуна хартија од вредности код Централног регистра, за рачун њихових законитих ималаца“, док се важећи Закон о тржишту капитала служи нешто другачијом формулацијом, у виду „чувања и администрирања финансијских инструмената за рачун клијената“.

Разлике између традиционалног и савременог решења јесу нужне, и диктира их сама форма хартија од вредности, али веза између ових послова није изгубљена. Тачније, није по среди неки нови, до сада непознат посао хартија од вредности, већ је физичко чување хартија од вредности у банчином трезору замењено вођењем рачуна хартија од вредности од стране овлашћених субјеката, у складу са њиховом новом електронском формом, док савремено „администрирање“ подразумева традиционално вршење права и обавеза која се у вези са депонованим хартијама подразумевају. Видимо да обележја

⁹ То су трговци хартијама од вредности, организатори тржишта, банке, друштва за управљање, обрачунске куће, Република Србија, Народна банка. В. Јовановић, Н., *нав. дело*, стр. 182.

¹⁰ В. чл. 1047. ЗОО.

¹¹ Радовић, М., *нав. дело*, стр. 54-55.

¹² О појму правог и неправог депозита в. Шогоров С., *Банкарско право*, Београд, 2009, стр. 98.

традиционалног депозита нису напуштена, већ да су само прилагођена новим институцијама тржишта капитала.¹³

Наиме, ранији ЗТХОВ посебним члановима регулисао је услове за обављање послова од стране кастоди банке, као и круг послова које кастоди банка може обављати. Овај закон одређује да је кастоди банка (депозитар) лице које, у оквиру своје делатности, врши послове отварања и вођења рачуна хартија од вредности код Централног регистра за рачун њихових законитих ималаца, извршава налоге за пренос права из хартија, затим налоге за упис права трећих лица на хартијама, као и друге послове у вези са вршењем права и обавеза из хартија за рачун њихових законитих ималаца.¹⁴

Међутим, нови Закон о тржишту капитала усвојен је у циљу хармонизације домаћих правних правила са прописима Европске уније у овој области, те су поједина решења дословно усвојена, односно „преписана“, на који начин су у одређеној мери занемарене потребе и карактеристике домаће правне праксе.¹⁵ Наиме, Закон о тржишту капитала уместо израза „кастоди послови“ користи термин „чување и администрирање финансијских инструмената“, које послове врше инвестициона друштва¹⁶ у оквиру својих инвестиционих услуга¹⁷, и то искључиво као додатне уз друге услуге које ова лице врше за рачун својих клијената. Прецизније, наведене послове могу обављати само депозитари који, према овом закону, имају статус инвестиционог друштва (дакле, не само банке!). Са друге стране, једини члан који овај закон посвећује кастоди банци је у прелазним и завршним одредбама, где се наводи да од дана ступања на снагу тог закона организационе јединице кредитних институција које су имале дозволу Комисије за хартије од вредности (у даљем тексту: Комисија) за обављање послова кастоди банке према претходном закону, не сматрају се лицима са дозволом у смислу тог закона, те да се лицима са дозволом сматрају искључиво субјекти који испуњавају услове за обављање кастоди делатности у складу са Законом о инвестиционим фондовима.

Дакле, законодавац је оваквом променом, послове кастоди банке везао искључиво за старање о хартијама од вредности за рачун инвестиционих (и других) фондова, док депоновање хартија од вредности других учесника на тржишту подводи под режим услуга инвестиционих друштава, односно Закона о тржишту капитала. У складу са наведеним, као и темом овог рада, у делу који

¹³ Поједини аутори ове послове називају банкарским пословима у вези са руковањем и одржавањем хартија од вредности, критикујући законско истицање чувања хартија од вредности као основне депозитареве обавезе, те истичући да до закључења овог правног посла долази, пре свега, ради вршења права и обавеза из хартија од стране банкарске организације за рачун њеног клијента, док је обавеза чувања пропратног карактера. В. Царић, С., Витез, М., *Привредно право*, Нови Сад, 2011, стр. 276.

¹⁴ В. чл. 180. и 181. ЗТХОВ.

¹⁵ Радовић, М., *нав. дело*, стр. 24.

¹⁶ Реч је о брокерско-дилерским друштвима, овлашћеним банкама и агентима у смислу ЗТК.

¹⁷ В. чл. 2. ст. 1. т. 8 и 9 ЗТК.

следи пажња ће бити усмерена управо на послове депоновања и администрирања хартија од вредности када је њихов депозитар кастоди банка, а у складу са одредбама Закона о инвестиционих фондовима.¹⁸

3. Појам кастоди услуга

Термин кастоди послови у домаћој литератури засигурно изазива недоумице, односно не даје адекватну асоцијацију о врсти правног посла у питању и његовој садржини. Разлог лежи у дословној употреби енглеског термина „*custody*“, који означава „старање“, конкретно у овој употреби, старање о хартијама од вредности одређених субјеката за рачун других лица. Дакле, кастоди банка подразумева банку која се бави чувањем и управљањем (администрирањем) хартија од вредности за рачун њених ималаца, који су јој клијенти. У домаћем праву, адекватнији израз за овакву банку био би „складишна банка“.¹⁹ Како су у домаћем праву све серијске хартије од вредности дематеријализоване, и постоје само као електронски записи на рачунима својих ималаца, посао кастоди банке своди се на вођење тих рачуна и очување података о истима, као и вршење различитих послова у вези са хартијама депонованим на тим рачунима.

Са друге стране, у нашем банкарском систему, термин „кастоди банка“ није адекватан из још једног разлога. Кастоди банка у нашем банкарском систему не постоји! У пракси постоје кастоди послови, као подврста банкарских послова, док се „кастоди банком“ називају послови које обављају организационе јединице појединих (кредитних) банака на домаћем тржишту, које испуњавају услове за обављање ове делатности предвиђене законом и повезаним прописима. Законом о банкама, у уводним члановима који су посвећени пословима које банка може обављати наводе се и послови са хартијама од вредности, односно послови кастоди банке.²⁰

Поред тога, Правилником о условима за обављање делатности кастоди банке²¹ (у даљем тексту: Правилник) предвиђено је да је кастоди банка организациона јединица кредитне институције (банке), која има дозволу Комисије за обављање кастоди услуга у складу са Законом о инвестиционим фондовима. Дакле, јасно је да кастоди банка није самосталан субјект у праву, односно да кредитна банка може у своју делатност уврстити и послове кастоди банке само уз дозволу Комисије за хартије од вредности, након испуњених законских и других услова у погледу врсте и начина деловања. Осим тога,

¹⁸ Овај закон кастоди банку дефинише као банку која води рачун инвестиционог фонда и обавља друге кастоди услуге за рачун инвестиционог фонда. В. чл. 2. ст. 1. т. 2 ЗИФ.

¹⁹ Јовановић, Н., *нав. дело*, стр. 176.

²⁰ В. чл. 4. Закона о банкама („Службени гласник РС“, бр. 107/2005, 91/2010 и 14/2015).

²¹ В. чл. 1. Правилника о условима за обављање делатности кастоди банке („Службени гласник РС“, бр. 41/2011).

Комисија за хартије од вредности примену поменутог правилника везује за појам и сврху кастоди послова онако како су одређени Законом о инвестиционим фондовима, након чијег ступања на снагу је Правилник и донесен од стране Комисије.

Треба додати и ставове теорије о томе да је сам појам „услуге“ кастоди банке узак и неадекватан. Наиме, међу ауторима се истиче став да је делатност кастоди банке *функција* а не услуга, односно да без вршења те функције тржиште хартија од вредности не би могло да функционише. Говори се о функцији *sine qua non* организованог тржишта капитала.²² Овакво одређење је прихватљиво, како је на савременом тржишту капитала депоновање и администрирање хартија од вредности неопходан чинилац његове инфраструктуре. Улога депозита се у теорији духовито пореди и са инсталацијама у згради, које нико не примећује док се не јави проблем.²³

4. Правна природа кастоди услуга

Правна природа уговора о депоновању хартија од вредности се традиционално у теорији одређивала помоћу уговора о остави²⁴. Међутим, како битан елемент уговора о остави подразумева преношење државине на предмету оставе (депозита) са оставодавца на оставопримца, ово тумачење се може дословно прихватити само у периоду материјализованих хартија од вредности. Данас, када не постоји сагласност правне теорије у питању да ли дематеријализоване хартије од вредности представљају телесна или бестелесна добра, те да ли као такве могу бити предмет оставе уопште, овом питању се приступа са различитих аспеката.²⁵

У праву Србије, теорија је остала на традиционалном одређењу уговора о остави, праћеним налогом. Закон о облигационим односима предмет оставе одређује као покретну ствар, те се поставља питање да ли покретна ствар подразумева особину телесности. Не постоји сагласност аутора о питању да ли су

²² Цицмил, Н., Средовић, Ј., *Савремена пракса, Инвестициони фондови и њихова делатност*, Београд, 2007, стр. 26.

²³ Радовић, М., *нав. дело*, стр. 22.

²⁴ В. чл. 712. ЗОО.

²⁵ Посматрајући упоредноправни приказ, јављају се различита решења, од оних традиционалних, која посао администрирања и чувања хартија од вредности између банке и клијента тумаче као уговор о делу, односно налогу или услугама, какав је случај са француском правном мисли, до оних модернијих који у овом правном послу виде однос повереништва, аналогно остави код телесних добара, какви су запажени у праву Велике Британије и Немачке. Присутан је и савремен, функционални приступ, према коме се посао банке и њеног клијента одређује као *sui generis* уговор, са особинама уговора о налогу, о услугама, оставе, као и односа повереништва, али и специфичан у односу на све те врсте уговора, какав је случај у праву САД-а. В. Радовић, М., *нав. дело*, стр. 52-53.

дематеријализоване хартије од вредности телесна или бестелесна ствар, а како нови Закон о тржишту капитала овакве хартије одређује као „електронске записе“, може се донекле прихватити став да је на тај начин електронска форма заменила писану и створила нови вид материјализације ових хартија.²⁶ Прихватајући овакав став, чување хартија од вредности од стране банке може се тумачити елементима уговора о остави. Међутим, уговор о правој остави не може објаснити администрирање хартија, као услугу на коју се банка редовно обавезује закључењем уговора о депоновању хартија од вредности са својим клијентом. Стога, правну природу овог дела уговора одређујемо као уговор о налогу уз накнаду.²⁷

На крају, не треба занемарити ни ставове аутора да ослањање теорије на схватање о природи оставе, као и фикцију телесности дематеријализованих хартија, није најбоље решење, те да, *de lege ferenda*, треба прихватити став упоредног права о увођењу нових института, адекватнијих особини бестелесности хартија од вредности.²⁸

5. Услуге кастоди банке у делатности инвестиционог фонда

5.1. Улагачи на домаћем тржишту хартија од вредности

С обзиром на то да је домаће тржиште капитала неслободно, односно да је на њему установљен монопол професионалних трговаца финансијским инструментима, улагачи, односно инвеститори користе низ професионалних услуга. Улагачи то чине пре свега у циљу куповине и продаје хартија од вредности, односно остваривања прихода од истих, без улагања свог рада. Основни мотив улагача приликом куповине хартија од вредности је свакако остваривање прихода, односно евентуално увећање вредности хартија на

²⁶ Чак и према одредбама Аустријског грађанског законика, „телесне ствари су оне које у чула упадају“. Уколико прихватимо овако стару дефиницију, можемо се сложити са ставом да су вођењем електронске евиденције хартије од вредности добиле други вид материјализације. В. Станковић, О., Орлић, М., *Стварно право*, Београд, 1996, стр. 18.

²⁷ Уговор о налогу би могао представљати искључиву правну природу уговора између банке и њеног клијента, у ситуацији када се банка стара о клијентовим хартијама од вредности путем отварања и вођења власничког рачуна хартија од вредности код Централног регистра. Међутим, уколико дематеријализоване хартије од вредности схватимо као телесна добра, онда се намеће став да је вођење њихових рачуна код Централног регистра извесно вршење фактичке власти од стране банке, што даље означава државину банке на тим хартијама. Другим речима, клијент не може мимо банке приступити свом рачуну код Централног регистра, а тиме ни својим хартијама, те се вођењу оваквог рачуна од стране банке ипак морају признати и елементи уговора о остави. Више код Радовић, М., *нав. дело*, стр. 54-55.

²⁸ *Исто*, стр. 55.

тржишту, на који начин њихов ималац стиче капиталну добит каснијом продајом хартија по вишој цени.²⁹ Правни механизми који улагачима омогућавају остваривање ових ефеката су им много мање интересантни. Стога, поред послова посредовања у куповини односно продаји, на тржишту су присутне услуге заступања, саветовања, чувања и управљања, односно администрирања хартија од вредности, које се могу обављати искључиво преко професионалних пружалаца ових услуга, као посредника између ималаца и издavalаца хартија.³⁰

На тржишту капитала, појављују се различите врсте улагача. Поред личног улагача, као лица које улаже свој капитал на тржишту хартија од вредности, а које се не бави улагањима у хартије на тржишту као својом основном делатношћу, разликује се и институционални улагач, односно учесник на тржишту чија је основна делатност улагање капитала, који су сакупили његови чланови у циљу куповине туђих хартија од вредности, односно имовине, ради остваривања добити. Најзначајнији институционални улагачи на тржишту јесу инвестициони фондови, док су друге врсте професионалних улагача у ствари само специјализоване врсте инвестиционих фондова (осигуравајућа друштва и пензијски фондови).

Инвестициони фонд јесте имовинска маса³¹ већег броја улагача (чланова или акционара), која се под управом посебно овлашћеног лица (друштво за управљање) улаже у имовину других лица, да би се приходи од улагања (добит, дивиденда, камата, закупнина) убирали и делили међу улагачима. То је институт колективног инвестирања, са циљем остваривања прихода већих од оних који би се остварили штедњом у банци.³²

Са друге стране, друштво за управљање је привредно друштво које обезбеђује професионално управљање инвестиционим фондовима, и у чију искључиву делатност спада установљавање инвестиционих фондова и

²⁹ Јовановић, Н., *нав. дело*, стр. 149.

³⁰ Купци и продавци на организованом тржишту се, по правилу, не познају а уговоре закључују уз учешће професионалних посредника. В. Ђуровић, С., Ђуровић, М., *Берзе и берзанско пословање*, Нови Сад, 2011, стр. 20; Оно што је улагач на тржишту хартија од вредности, то је потрошач на робном тржишту. В. Јовановић, Н., *нав. дело*, стр. 148.

³¹ Отворени инвестициони фонд представља праву имовинску масу, док затворени и приватни инвестициони фонд поседују правни субјективитет, односно имају статус привредног друштва. Више код Вукићевић, С., *Привредно право*, Београд, 2011, стр. 149-150.

³² Два су основна начела по којима се имовина фонда улаже у имовину других лица. Прво је *начело сигурности* улагања, које подразумева смањење ризика обезвређивања улагања на најмању меру, а како се сматра да је поверавање имовине фонда једном лицу ризично, долази до распршивања (дисперзије) ризика путем улагања имовине у подухвате већег броја лица. Друго начело је *увећање* (максимизација) *прихода* од улагања, односно настојање чланова фонда за убирањем што већих прихода од свог улагања. В. Јовановић, Н., *нав. дело*, стр. 158.

управљање истима.³³ Закон о инвестиционим фондовима предвиђа обавезу постојања друштва за управљање, као акционарског друштва које није јавно, и које управља инвестиционих фондом доношењем инвестиционих одлука и вршењем административних и маркетиншких активности. Видимо да је правна и пословна способност овог друштва специјална, односно ограничена.

Услед прикупљања капитала од чланова фонда, друштво за управљање издаје члановима фонда инвестиционе јединице (хартције од вредности), које представљају делове на које је подељена нето имовина фонда. Улагач стиче инвестициону јединицу њеном куповином у емисији, с тим што накнаду за ту јединицу може платити искључиво у новцу. На основу стечене инвестиционе јединице, улагач остварује своја права, односно извршава обавезе према фонду. Пре свега, реч је о праву на стицање сразмерног дела прихода фонда, као и праву на откуп инвестиционих јединица према законским условима, односно праву на сразмеран део имовине у случају распуштања фонда. Стога, у основну делатност друштва за управљање можемо сврстати прикупљање средстава фонда од улагача, затим улагање тих средстава на тржишту, убирање прихода од улагања, као и остваривање права из хартција које припадају фонду, а ради расподеле прихода својим члановима, у крајњем исходу.

5.2. Основ делатности кастоди банке

Друштво за управљање руководи делатношћу инвестиционог фонда посредством, односно ангажовањем услуга кастоди банке. Ангажовање кастоди банке представља законски предуслов за оснивање инвестиционог фонда, а самим тим и обављања делатности друштва за управљање уопште. Према Правилнику о условима за обављање делатности кастоди банке, клијент кастоди банке може бити друштво за управљање инвестиционим фондом, друштво за управљање добровољним пензијским фондом, као и фондови којима та друштва управљају.³⁴ С обзиром на то да кастоди банка води рачуне хартција од вредности за рачун инвестиционог фонда као свог клијента, односно врши друге послове у складу са налозима својих клијената, правни основ њеног ангажовања лежи у уговору, који кастоди банка закључује са друштвом које управља инвестиционим фондом.

Наиме, приликом подношења захтева Комисији за издавање дозволе за организовање инвестиционог фонда, друштво за управљање има законску обавезу прилагања нацрта уговора који закључује са кастоди банком.³⁵ Видимо да је делатност инвестиционих фондова, као и њихових друштава за управљање

³³ В. чл. 4. и чл. 5. ЗИФ. Друштву дозволу за рад издаје Комисија за хартције од вредности, код које се води Регистар друштава за управљање. Једно друштво може да организује и управља са више инвестиционих фондова.

³⁴ В. чл. 19. Правилника.

³⁵ В. чл. 25. ЗИФ.

неодвојива од услуга кастоди банке, односно да је скица уговора са кастоди банком предуслов обраћања Комисији у циљу добијања дозволе за рад фонда. Надаље, друштво за управљање је дужно да у законом предвиђеном кратком року након добијања дозволе за организовање инвестиционог фонда, са кастоди банком и закључи уговор о пружању кастоди услуга.³⁶ Инвестициони фонд се сматра основаним и може се уписати у Регистар инвестиционих фондова код Комисије, када друштво за управљање закључи уговор са кастоди банком и поднесе доказ о уплати оснивачког улога на рачуну код кастоди банке.³⁷ Инвестициони фонд се сматра основаним даном уписа у Регистар.

У садржинском смислу, предмет наведеног уговора јесу услуге које ће кастоди банка обављати за рачун инвестиционог фонда, о којима ће детаљније бити речи у делу текста који следи. За пружене услуге, друштво за управљање кастоди банци дугује накнаду односно провизију, према тарифи.³⁸ Кастоди банка ове послове може обављати и за више инвестиционих фондова, са тим што инвестициони фонд може имати закључен уговор само са једном кастоди банком.

У погледу правних карактеристика овог уговора, пре свега реч је о формалном уговору, кога прати законски предвиђена обавезујућа писмена форма.³⁹ Са друге стране, за разлику од традиционалног депозита, овај уговор се још увек сматра неименованим уговором банкарског права. Закон о инвестиционим фондовима, у четвртном поглављу посвећеном кастоди банци, у члану који носи назив „уговор са кастоди банком“ регулише услове за закључење овог уговора.⁴⁰ Надаље, јасно је да је по среди двостранообавезан (синалагматичан) и теретан уговор, док је о његовој комисионој односно заступничкој природи већ било речи.

Када говоримо о садржини предметног уговора, без обзира на аспект начела слободе уговарања који подразумева слободно одређење садржине уговора од стране уговорних страна, у конкретном случају садржина је у доброј мери унапред одређена односно ограничена законском и подзаконском регулативом.⁴¹ Осим тога, начело слободе уговарања ограничено је и самом законском обавезом закључења овог уговора са кастоди банком, као административним условом за добијање дозволе за организовање инвестиционог фонда, од стране Комисије. На крају, с обзиром на то да су већ из самих законских, односно уговорних одредби сасвим јасни циљеви због којих уговорне

³⁶ В. чл. 76. ст. 1. ЗИФ и чл. 20. Правилника.

³⁷ В. чл. 27. ст. 2. ЗИФ.

³⁸ В. чл. 76. ст. 2. ЗИФ.

³⁹ В. чл. 75в ст. 4. ЗИФ.

⁴⁰ У теорији се сматра да би у ближој будућности правна норматива могла формулисати „уговор о кастоди пословима“, уколико се у уговору јаве и други носици тих послова, осим кастоди банке. В. Цицмил, Н., Средовић, Ј., *нав. дело*, стр. 29.

⁴¹ В. чл. 77. ЗИФ. и чл. 18. Правилника.

стране закључују овакав правни посао, нема дилеме у погледу обележја каузалности. Поред тога, треба поменути у теорији присутан став да је по среди *intuitu personae* правни посао, јер ће друштво за управљање као добар привредник тражити перфектну банку за свог саговорача.⁴²

Како се у најчешћем броју случајева овај уговор закључује са неодређеним трајањем, законски отказни рок износи три месеца. Специфичност ове законске одредбе је у томе што се уговор сматра раскинутим, тек од тренутка закључења уговора са новом кастоди банком, а након истека отказног рока.⁴³ Одредбом формулисаном на овакав начин, јасна је намера законодавца да се искључи ситуација у којој инвестициони фонд не би имао на располагању услуге кастоди банке. Овакво решење је логично, с обзиром на то да је уговарање оваквих услуга, како смо видели, услов да би се фонд уопште регистровао и почео са радом.

5.3. Начини иступања кастоди банке

Складишна банка своје послове увек обавља за рачун свог клијента, никада за свој рачун. Међутим, према трећим лицима она може иступати као заступник свог клијента, односно као комисионар, у зависности од садржине уговора који закључују. У складу са природом заступања, законити ималац хартија од вредности је уговорна страна у пословима са трећим лицима које је банка закључила за његов рачун, те последице овако предузетих радњи имају директно дејство на налогодавца, као да их је самостално предузео.

Са друге стране, уколико се банка нађе у улози комисионара, она се у промету појављује као ималац хартија од вредности, односно као уговорна страна у односима са трећим лицима, јер послове предузима у своје име. Трећа лица у овом случају не морају знати ко је стварни ималац хартија које су предмет правног посла, као што најчешће и не знају. Штавише, банка није овлашћена да без пристанка клијента трећим лицима открије његов идентитет, односно дужна је да овакве податке чува као пословну тајну.⁴⁴ Тако, банчиног клијента теорија одређује као стварног имаоца хартија од вредности, док банку сматра само појавним имаоцем.⁴⁵ Стога, све користи и обавезе из закључених правних послова остварују се у имовини клијента, те је банка дужна да му их уступи (нпр. наплаћени приходи од хартија).⁴⁶ У вези са тим, у зависности од тога да ли банка

⁴² Цицмил, Н., Средовић, Ј., *нав. дело*, стр. 29.

⁴³ В. чл. 78. ЗИФ. и чл. 20. Правилника.

⁴⁴ Дужност чувања пословне тајне се не односи на обавезу банке да заштићене податке обезбеди државним органима у вршењу њихових функција.

⁴⁵ Јовановић, Н., *нав. дело*, стр. 177.

⁴⁶ Јасно је да кастоди банка никада нема у својини хартије од вредности својих клијената, било да их држи у своје име или у име свог клијента, стога ове хартије никада не могу бити део ликвидационе или стечајне масе кастоди банке, односно банчини повериоци не могу на њиховој вредности остваривати своја потраживања принудним путем.

иступа у име и за рачун свог клијента или комисионо, она код Централног регистра отвара власничке рачуне својих клијената, или збирни кастоди рачун, у случају када хартије депоније у своје име.⁴⁷

5.4. Послови и услуге кастоди банке

Кастоди банка представља организациони део кредитне институције (банке), који обавља послове вођења рачуна хартија од вредности за рачун својих клијената, те поступа по њиховим налозима у вези са депонованим хартијама и обавља друге послове у складу са законом. Да би кастоди банка обављала своју делатност, пре свега, мора испунити следеће услове: 1) имати дозволу за рад Комисије за хартије од вредности, 2) бити члан Централног регистра, 3) имати посебан организациони део који је технички и кадровски припремљен за обављање послова кастоди банке.

У складу са традиционалним одређењем депозита, кастоди банка може вршити само складишну функцију, и у вези са тим извршавати налоге својих клијената у погледу преноса депонованих хартија на рачуне других лица, или се уговором са друштвом обавезати, поред обавезе чувања, и на услуге руковања односно управљања тим хартијама, што је правило.

У контексту позитивноправних решења, кастоди банка води рачуне инвестиционог фонда и извршава налоге⁴⁸ друштва које управља инвестиционим фондом, пошто установи да нису противни закону и правилима пословања друштва и фонда.⁴⁹ С обзиром на дематеријализовану форму савремених хартија од вредности, обавеза је њихових ималаца за отварањем рачуна хартија од вредности ради евиденције истих (као јединог вида њихове материјализације, а и легитимације ималаца у промету). Са друге стране, новац који банка прими по основу депонованих хартија не може бити предмет уписа на истом рачуну, већ се за вођење новчаних средстава клијента отвара други, новчани рачун.

Законским прописима, као и Правилником такстативно су набројане услуге које кастоди банка пружа својим клијентима. Пре свега, ту је обавеза банке у погледу отварања и вођења рачуна хартија од вредности код Централног регистра, за рачун инвестиционог фонда. Банка је дужна да на рачунима евидентира свако стицање хартија од стране свог клијента, као и да изврши испис

⁴⁷ В. чл. 77. ст. 1. т. 1 и 2 ЗИФ.

⁴⁸ Друштво налоге, по правилу, даје писменим путем, е-mail налогом али и путем телефонске везе.

⁴⁹ У делу теорије се истиче став да се кастоди банка, поступајући по налозима друштва за управљање, јавља као његов посленик, в. Јовановић, Н., *нав. дело*, стр. 169. Ово схватање се не може прихватити дословно, како ЗОО послеником сматра уговорну страну уговора о делу, као лице које за рачун наручиоца обавља фактичке послове и радње. С обзиром на то да је у случају кастоди послова реч пре свега о правним радњама, кастоди банку је прецизније сматрати налогопримцем. В. чл. 600. ЗОО.

хартија са рачуна у случају отуђења истих. Банка, затим, врши пренос права из депонованих хартија, односно упис права трећих лица на хартијама, према налогу друштва. Надаље, како обавеза чувања хартија, по правилу, није једина обавеза кастоди банке, у погледу руковања хартијама банка за рачун свог клијента наплаћује доспела потраживања из хартија од њихових издавалаца (као и камате и дивиденде као приходе од истих). У погледу остваривања статусних права из хартија, конкретно права гласа на основу хартија чији је фонд законити ималац, банка обавештава фонд о одржавању седница скупштине издаваоца хартија, а према потреби, и заступа фонд на тим седницама.

Када говоримо о новчаном рачуну фонда, банка врши прикупљање уплата инвестиционих јединица од стране чланова фонда, односно исплате у случају вршења права откупа тих јединица. У вези са тим, банка извршава и друге налоге друштва у погледу куповине и продаје имовине инвестиционог фонда.⁵⁰ На новчаним рачунима кастоди банка, такође, евидентира упис и уплату акција фонда уколико се у улози клијента налази затворени инвестициони фонд, као акционарско друштво. Према налогу друштва за управљање, кастоди банка врши расподелу добити акционарима затвореног фонда, по завршетку пословне године.⁵¹ Коначно, путем новчаног рачуна кастоди банка врши расподелу прихода фонда његовим члановима, ради остварења циљева због којих је фонд основан.

Поред наведеног располагања имовином фонда, кастоди банка се стара о томе да на новчаним рачунима и рачунима хартија од вредности њених клијената остане довољно средстава за испуњавање доспелих обавеза фонда (нпр. пореских оптерећења). Надаље, осим обавезе извршавања налога друштва у погледу руковања имовином фонда, кастоди банка врши још и функцију обавештавања, контролну функцију, те обавезу вођења евиденције својих клијената.

Наиме, кастоди банка је дужна да води евиденцију о хартијама од вредности и лицима за чије име обавља послове у вези са тим хартијама, те да податке из поменуте евиденције чува као пословну тајну, као и све податке о стању и промету на рачунима својих клијената.⁵²

Осим тога, кастоди банка има и законску обавезу обавештавања друштва за управљање о различитим питањима у вези са пословањем друштва и фонда којим друштво управља. Пре свега, обавештава друштво о извршеним налозима, затим о корпоративним активностима⁵³ које предузима, као и свим осталим

⁵⁰ Налоге за куповину односно продају хартија од вредности за рачун фонда, кастоди банка извршава преко брокерско-дилерског друштва или овлашћене банке.

⁵¹ В. чл. 73. ЗИФ.

⁵² В. чл. 77. ст. 3. и чл. 75. ст. 5. ЗИФ.

⁵³ У теорији се корпоративним активностима називају све радње у вези са хартијама од вредности које утичу на права и обавезе њихових законитих ималаца. Ту спадају исплате камата и дивиденди, позиви на седницу скупштине друштва издаваоца хартија, гласање на седници, вршење права пречег уписа акција, стицање сопствених акција, итд. В. Радовић, М., *нав. дело*, стр. 420.

предузетим активностима у вези са имовином фонда. Веома је важно поменути и законску обавезу обавештавања Комисије о свим неправилностима уоченим у пословању друштва, у вези са управљањем фондом, одмах након што банка те недостатке уочи. Сматрамо да је кастоди банка овлашћена да одбије налог друштва за управљање уколико је он противан владајућим прописима, односно ако би поступање по налогу представљало радњу извршења кривичног дела односно привредног преступа, чак и ако овакво овлашћење банке није предвиђено уговором закљученим са друштвом за управљање.

На крају, кастоди банка, у вези са пословањем фонда врши и контролну функцију, у смислу контроле и потврђивања обрачуна нето вредности имовине фонда, те обрачуна вредности инвестиционе јединице (односно вредности имовине по акцији код затвореног фонда), као и обрачуна приноса фонда израђеног од стране друштва. Друштво за управљање врши наведене обрачуна и доставља их кастоди банци. Кастоди банка ради контроле овог обрачуна, обезбеђује податке о тржишној вредности имовине фонда, и врши потврду обрачуна упоређивањем.⁵⁴ Тако усаглашене податке, банка доставља Комисији.

Као одступање од редовног начина пословања инвестиционог фонда, може се догодити да кастоди банка привремено преузме руковођење над пословима фонда, уколико дође до одузимање дозволе за рад друштву за управљање од стране Комисије. У тој ситуацији, кастоди банка врши само неодложне послове, чије предузимање спречава наступање евентуалне штете, и то до избора новог друштва за управљање, а најдуже у трајању од три месеца.⁵⁵

5.5. Дозвола за рад кастоди банке и вршење надзора

Кредитној банци се признаје својство кастоди банке по систему претходног одобрења. Банка је пре отпочињања обављања кастоди послова дужна да оствари дозволу за рад од стране Комисије, која води регистар овако издатих дозвола. Приликом подношења захтева за издавање дозволе, банка је Комисији дужна поднети законом предвиђену документацију, између осталог, доказ да банка располаже организационом, кадровском и техничком оспособљеношћу за обављање ове врсте послова, затим правила пословања кастоди банке, као и доказ да је банка члан Централног Регистра.⁵⁶

Дакле, кастоди банка доноси своја правила пословања, на која сагласност даје Комисија. Овим правилима уређене су врсте послова које кастоди банка обавља, као и права и обавезе банке и њених клијената по тим пословима. Комисија даје сагласност на правилник истим решењем којим даје дозволу за рад

⁵⁴ В. чл. 34. и чл. 77. ЗИФ. и чл. 18. Правилника.

⁵⁵ В. чл. 55. ЗИФ. и чл. 28. Правилника.

⁵⁶ В. чл. 75б. ЗИФ.

банци.⁵⁷ Кастоди банка је дужна да, по добијању сагласности Комисије, правила пословања објави на својој интернет страници.⁵⁸

Битно је напоменути да се пословање кастоди банке не налази под надзором Народне банке⁵⁹, као централне банке у земљи, већ Комисије за хартије од вредности, као посебне државне институције, чији је основни задатак транспарентно и законито функционисање тржишта капитала. Како Комисија контролише спровођење и правилну примену прописа који регулишу функционисање овог тржишта⁶⁰, самим тим врши и надзор над пословањем инвестиционих фондова, друштва која управљају тим фондовима, те и кастоди банака, са чијим радом је делатност фондова недовојива. Уколико Комисија утврди неправилности у раду инвестиционог фонда, друштва за управљање односно кастоди банке, налаже овим субјектима мере за отклањање неправилности, као и рок за отклањање.⁶¹

Коначно, уколико Комисија одузме банци дозволу за обављање кастоди делатности, то не значи да банка мора престати са радом, већ само да не може више пружати услуге кастоди природе. Тако, у случају одузимања дозволе, односно у случају да се над кастоди банком покрене стечајни или ликвидациони поступак, друштво за управљање дужно је да неодложно раскине уговор са кастоди банком, и да исти закључи са другом банком која поседује дозволу.

5.6. Присуство кастоди услуга у домаћој пракси

Према званичним подацима Комисије за хартије од вредности, седам банкарских организација у Србији поседује дозволу за обављање послова кастоди банке, те су као такве и уписане у Регистар кастоди банака.⁶² Затим, у Регистар инвестиционих фондова уписано је свега пет инвестиционих фондова који користе услуге ових банака, од тога четири отворена и само један

⁵⁷ В. чл. 14-17. Правилника.

⁵⁸ Види пример http://www.bancaintesa.rs/upload/documents/poslovi_trezora/Opsta_pravila_poslovanja_Sluzbe_za_kastodi_poslove_Banca_Intesa.pdf, датум приступа 01.04.2016.

⁵⁹ У периоду увођења кастоди послова у домаћи банкарски систем, сагласност на обављање делатности кастоди банке јесте давала, као и одузимала, Народна банка Србије. В. Одлуку о ближим условима за давање банкама сагласности за обављање делатности кастоди банке („Службени гласник РС“, бр. 68/2004).

⁶⁰ Комисија врши надзор над правилном применом Закона о тржишту капитала, Закона о инвестиционим фондовима и другим прописима који се односе на функционисање тржишта капитала.

⁶¹ О мерама које Комисија може наложити в. чл. 82. ЗИФ.

⁶² У питању су: Banka Intesa a.d. Beograd; Erste bank a.d. Novi Sad; Komercijalna banka a.d. Beograd; Societe generale banka Srbija a.d. Beograd; Raiffeisen banka a.d. Beograd; Unicredit bank Srbija a.d. Beograd; Vojvođanska banka a.d. Novi Sad. В. <http://www.sec.gov.rs/index.php/sr/учесници/кастоди-банке>, датум приступа 03.04.2016.

затворени⁶³, као и свега четири друштва за управљање овим фондовима, који се воде у Регистру друштва за управљање инвестиционим фондовима⁶⁴.

Према статистичком приказу структуре власништва у Централном регистру, доступан је податак да свега 1% власништва у Регистру чине збирни односно кастоди рачуни, односно да кастоди банкама припада свега 1% акција регистрованих код Централног регистра.⁶⁵

Из наведених података јасно је да је кастоди пословање још увек недовољно присутна и заступљена врста банкарских послова, која у домаћем банкарском систему постоји свега нешто више од десет година. Узрок свакако треба тражити и у вишедеценијском непостојању тржишта капитала на домаћим просторима, у другој половини прошлог века, услед чега се савремени прописи о пословању на овом тржишту примењују свега неколико година уназад. У периоду развоја привредног система који долази, односно приближавања тржишних институција регулативама Европске Уније, очекујемо много већи обим улагања на тржишту од стране како професионалних, тако и непрофесионалних улагача, што ће свакако резултирати и већим обимом кастоди послова у будућности.

6. Закључак

Поновно успостављање тржишне привреде и враћање значаја приватној својини у домаћем економском и привредном систему, деведесетих година прошлог века, резултирало је оживљавањем тржишта хартија од вредности. Овакве привредне заокрете, пратило је и доношење савремене законске и подзаконске регулативе из поменуте области. Веома значајна новина у области промета хартија од вредности била је увођење њихове дематеријализоване форме.

Дематеријализована форма хартија од вредности, створила је потребу за оснивањем јединствене електронске евиденције, као јединог валидног регистра у вези са постојањем хартија од вредности, права на тим хартијама, као и њихових законитих ималаца. Како је нова форма хартија од вредности створила потребу њиховог евидентирања (депоновања), као јединог доказа њиховог постојања, на тржишту су се појавили професионални учесници (депозитари), као посредници у преносу и вршењу права из хартија између њихових ималаца и издавалаца.

Нова законска регулатива, као једног од најзначајнијих депозитара на тржишту уводи кастоди банку, као субјекта који за рачун својих клијената води рачун хартија од вредности, односно врши права и обавезе из депонованих хартија. Међутим, важећи Закон о тржишту капитала, за разлику од претходног Закона о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената, не

⁶³ <http://www.sec.gov.rs/index.php/sr/учесници/основни-подаци>, датум приступа 03.04.2016.

⁶⁴ <http://www.sec.gov.rs/index.php/sr/учесници/друштва-за-управљање-инвестиционим-фондовима>, датум приступа 03.04.2016.

⁶⁵ <http://www.crhov.rs>, датум приступа 03.04.2016.

регулише делатност нити услове пословања кастоди банке, већ у погледу овог питања упућује на примену, новог, Закона о инвестиционим фондовима. Са друге стране, Закон о тржишту капитала дефинише друге професионалне пружаоце услуга депоновања и администрирања хартија од вредности, са статусом инвестиционог друштва. Ови субјекти кастоди послове могу вршити само уколико их обављају као додатне услуге уз инвестиционе активности, које су им редовна делатност. Дакле, у позитивном праву Србије, послове депоновања и администрирања хартија од вредности поред банака, могу вршити и други субјекти који по закону имају статус инвестиционог друштва. Међутим, применом закона који регулише пословање инвестиционих фондова, као *lex specialis-a*, поменуте услуге кастоди банке могу обављати искључиво за рачун инвестиционог фонда.

Према овом закону, кастоди банка је организациони део кредитне институције (банке), који води рачуне инвестиционог фонда, односно обавља друге кастоди услуге за рачун инвестиционог фонда, као професионалног улагача на тржишту капитала. Законодавац на овај начин веома уско одређује круг делатности, односно пре свега круг клијената, за чији рачун кастоди банке врше своје услуге. Практично, кастоди банком је означена само банка, односно њена организациона јединица, која послове из своје делатности обавља за рачун инвестиционог фонда и других фондова. Самим тим, узак је круг субјеката, како оних који врше послове кастоди банке, тако и оних који те услуге користе, те ни законска регулатива која прати ове активности није много шира. Па се тако, уговор о обављању кастоди услуга и даље сматра неименованим уговором домаћег права, што је још један од показатеља процеса развоја ове врсте послова код нас, који још увек није завршен.

Посматрано са практичног аспекта, на домаћем тржишту малобројни су субјекти који имају статус професионалног улагача, као и банкарске организације које поседују дозволу Комисије за обављање послова кастоди банке, те самим тим ни обим послова кастоди банке у пракси није значајан. Услед овако недовољно развијене ситуације на тржишту, веома је скроман допринос аутора у правничкој литератури која обрађује ове, може се рећи, још увек нове послове на домаћем тржишту. Надамо се да ће, са развојем инвестиционих делатности, повећан обим кастоди послова у пракси изнедрити богатији став домаће правне мисли о наведеним питањима.

На крају, треба поменути да развој институција колективног инвестирања у свету јесте један од најзначајнијих фактора развоја финансијског тржишта последњих деценија, те да је увођење инвестиционих фондова у привредни систем нужна фаза у процесу приближавања Европској Унији. У складу са том тенденцијом, очекујемо да ће системи колективног инвестирања бити све присутнији на домаћем тржишту.

*Vladimir Kozar, Ph.D., Ph.D., Associate Professor
Irena Radumilo, Assistant
Faculty of Law, University Business Academy in Novi Sad*

LEGAL ASPECTS OF CUSTODY SERVICES IN THE BANKING SYSTEM OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Summary

*Custody services or services of custody Bank include taking care of the financial organization of securities to its clients. Safekeeping and administration of securities traditionally is regulated by the Law on obligatory relations, as the contract of deposit securities, in the legal system of the Republic of Serbia. However, following the economic reform and restoration of the capital markets on local areas in the 1990s of the last century, followed by the new legislation, in the Law on the market of securities and other financial instruments in 2002, the term "deposit" was replaced by the new term "custody operations", in relation to which the depositary with the client concludes agreement on opening and keeping securities accounts. With the use of new terms and continue the adoption of the following Law on the market of securities and other financial instruments in 2006, while the valid Law on the capital market, adopted in 2011, re-established the terms deposit and administrating securities, in connection with the fulfillment of the activities of a custody Bank refers to the Law on investment funds, as *lex specialis*, passed the same year.*

Key words: *custody, deposit, administer, securities.*

Литература

- Вукићевић, С., Привредно право, Београд, 2011.
Ђуровић, С., Ђуровић М., Ђуровић, Ј., Берзе и берзанско пословање, Нови Сад, 2011.
Јовановић, Н., Берзанско право, Београд, 2009.
Радовић, М., Чување и администрирање (депозит) хартија од вредности, Београд, 2014.
Станковић, О., Орлић, М., Стварно право, Београд, 1996.
Царић, С., Витез, М., Раичевић, В., Веселиновић, Ј., Привредно право, Нови Сад, 2011.
Цицмил Н., Средовић, Ј., Савремена пракса, Инвестициони фондови и њихова делатност, Београд, 2007.
Шогоров, С., Банкарско право, Београд, 2009.
Шогоров, С., Арсић, З., Уговори трговинског права, Нови Сад, 2011.

Зборник радова „Услуге и услужна правила”, Крагујевац, 2016.

Закон о банкама, „Службени гласник РС“, бр. 107/2005, 91/2010 и 14/2015.

Закон о инвестиционим фондовима, "Службени гласник РС", бр. 46/2006, 51/2009 и 31/2011.

Закон о облигационим односима, "Службени лист СФРЈ", бр. 29/78, 39/85, 57/89 и "Службени лист СРЈ", бр. 31/93.

Закон о тржишту капитала, "Службени гласник РС", бр. 31/2011 и 112/2015.

Закон о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената, "Службени лист СРЈ", бр. 65/2002 и "Службени лист РС" бр. 57/2003, 55/2004 и 45/2005.

Закон о тржишту хартија од вредности и других финансијских инструмената, "Службени гласник РС", бр. 47/2006.

Правилник о условима за обављање делатности кастоди банке, „Службени гласник РС“, бр. 41/2011.

<http://www.bancaintesa.rs>

<http://www.crhov.rs>.

<http://www.sec.gov.rs>.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

338.46:34(082)

УСЛУГЕ и услужна правила / уредник Миодраг
Мићовић. - Крагујевац : Правни факултет
Универзитета, Институт за правне и друштвене
науке, 2016 (Крагујевац: Графопромет). - XII, 1011
стр. ; 24 см

- Тираж 100. - Напомене и
библиографске референце уз текст.
- Библиографија уз већину радова.
- Summaries.

ISBN 978-86-7623-065-5

1. Мићовић, Миодраг, 1954 - [уредник]
а) Услужне делатности - Правни аспект -
Зборници б) Услуге - Правна заштита -
Зборници

COBISS.SR-ID 223100684